

SIMON SZABOLCS
Selye János Egyetem
simons@uj.s.sk

AZ ANYANYELV, AZ ÁLLAMNYELV ÉS AZ IDEGEN NYELVEK TANULÁSA KÉTNYELVŰ KÖRNYEZETBEN¹

1. Bevezetés

A dolgozat témája a nyelvoktatási, -tanulási és ezzel összefüggésben nyelvtervezési folyamatok vizsgálata többnyelvű környezetben. Alapjául egy kérdőíves felmérés szolgál, melyet a Tompa Mihály Református Gimnáziumban végeztünk a közép-szlovákiai Rimaszombatban. A kutatás fő célja megvizsgálni a gimnáziumban folyó nyelvi képzés helyzetét, különös tekintettel a magyar nyelv és irodalom, szlovák nyelv és szlovák irodalom és az idegen nyelvek, az angol és a német tantárgyaira.

Célunknak tekintettük ezenkívül rávilágítani arra, hogy a kétnyelvű környezetben iskolai körülmények között hogyan zajlik a nyelvoktatás (vö. Simon 2015, 2017), milyen kompetenciáik vannak a tanulóknak önbevallás alapján az egyes nyelvekben, illetve milyenek az attitűdjeik irántuk, és milyen rejtett tényezők befolyásolják vagy befolyásolhatják a nyelvoktatási folyamatokat az intézményben.

2. A kérdőíves felmérésről

A kutatás kérdőíves felmérés módszerén alapult. A felmérést 2018 januárjában végeztük el a rimaszombati Tompa Mihály Református Gimnázium alsó és felső tagozatában. A kérdőívet a Selye János Egyetem nyelvészeti kutatócsoportja fejlesztette ki, és használta fel egy korábbi felmérésben (vö. Kurtán 2011; Simon 2015). A kérdőív kérdései a nyelvoktatás és a -tanulás különféle területeit érintették; az adatközlők szokványos személyes adatait, nyelvek iránti attitűdjeit, az iskolai nyelvoktatási folyamatokat – jellemző tanórai tevékenységeket, az adatközlők nyelvtanulási stratégiáit, önbevallásukon alapuló nyelvi kompetenciáit stb. A vizsgált kérdések közül ebben az írásban csak néhányra foglalkozunk.

2.1. A kutatás helyszíne

A kutatás helyszíne a Tompa Mihály Református Gimnázium volt, amely az egyetlen magyar tannyelvű gimnázium Rimaszombatban. Az iskola az egykor

¹ A tanulmány a Fórum Kisebbségkutató Intézet keretében működő Gramma Nyelvi Iroda támogatásával és a 001UJS-4/2018 *Sociolingvistika v slovensko-mađarskom kontexte* című KEGA-projekt keretében készült a komáromi Selye János Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén.

a városban működő református gimnázium és az 1853-ban alapított Egyesült Protestáns Gimnázium hagyományait folytatja. Az intézmény az 1999/2000-es tanévben kezdte meg működését a több mint százéves, műemléknek minősített épületben. Jelenleg idegen nyelvi tagozatos nyolcosztályos gimnázium nyolc osztállyal és négyosztályos általános tagozatos gimnázium egy osztállyal működik benne. Diákjainak száma 175 fő volt a felméréskor. A Tompa Mihály Református Gimnázium, amint a megnevezése is tanúskodik róla, felekezeti intézmény, amely a teljes vallásszabadságot hirdeti és biztosítja. Nem tesz különbséget a tanulók között vallási hovatartozás szerint sem. Minden tanuló heti két hitoktatás órában saját vallásáról tanulhat, és egyházi alkalmain saját vallását gyakorolja.

2.2. A kérdőíves felmérés adatairól

A felmérést az említett gimnázium alsó és felső tagozatában végeztük, azzal a céllal, hogy átfogó képet kapjunk az intézmény nyelvoktatási és -tanulási folyamatairól a kétnyelvű környezetben, ill. feltárjunk olyan, a háttérben meghúzódó tényezőket, amelyek befolyással lehetnek az iskolai nyelvoktatásra.

Az alábbi 1. táblázatban a megkérdezett tanulók száma látható – tagozatok és évfolyamok szerinti bontásban.

Tagozat	tanulók száma	évfolyam	a tanulók száma évfolyamonként
gimnázium alsó tagozata	23	3. (8.)	13
		4. (9.)	10
gimnázium felső tagozata	67	1. G	17
		2.G	15
		3.G	21
		4.G	14
Összesen	90	–	90

1. táblázat: Az adatközlő tanulók száma tagozat és évfolyam szerinti bontásban

Az 1. táblázatban látható, hogy a gimnázium alsó tagozatában összesen 23 tanulót kérdeztünk meg. Közülük tizenhárom a 8. évfolyamnak megfelelő harmadik osztályba jár, tíz pedig a 9. évfolyamnak megfelelő 4. osztályba. A gimnázium felső tagozatában 67 tanulótól szereztünk adatokat.

A kérdőív első néhány kérdése a tanulók személyes adataira vonatkozott. A bevezető kérdések magukban foglalták a szülők nemzetiségét, végzettségét, ill. anyanyelvét is.

1. ábra: Az édesapa nemzetisége

Az 1. ábrán láthatjuk, hogy a megkérdezett tanulók közül 76-nak (84%) magyar az édesapja, 13-nak (15%) szlovák, és egy diáknak más nemzetiségű az édesapja, francia (1%).

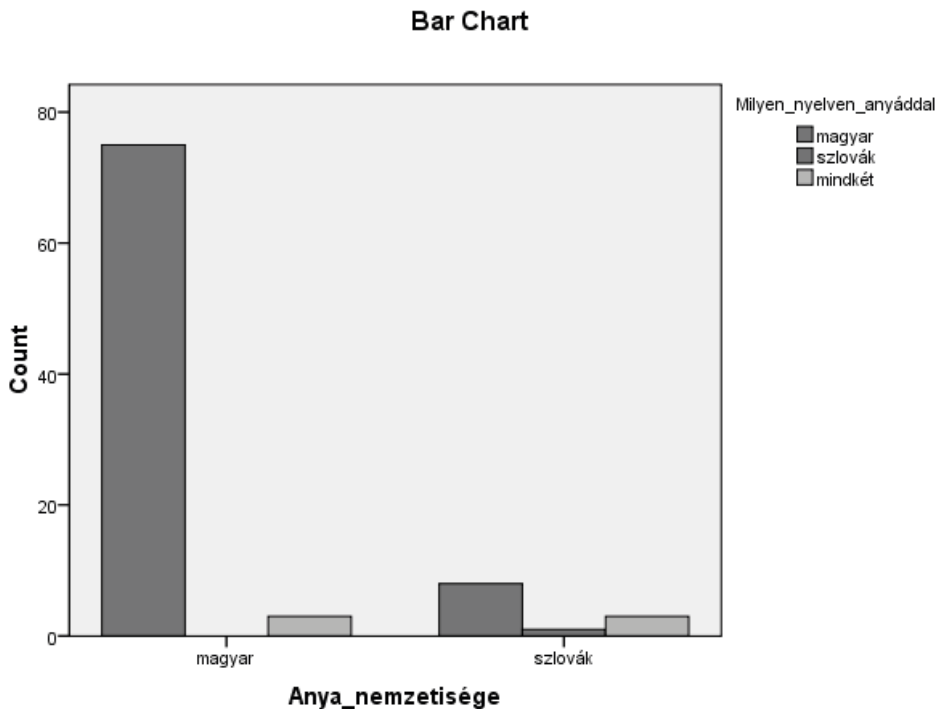

2. ábra: Az édesanya nemzetisége

A 2. ábrán a tanulók édesanyjának nemzetiségi adatai láthatók. 87%-uknak (78 tanuló) magyar az édesanyja és 13%-uknak (12 tanuló) szlovák. Ha összevetjük a két ábrán látható adatokat, megállapíthatjuk, hogy a gimnáziumba járó tanulók szülei

nagyrészen magyar nemzetiségűek. Az adatok emellett arra is engednek következtetni, hogy az intézményt nemzetiségileg és nyelvileg vegyes házasságból származó tanulók is látogatják. 7 tanuló homogén szlovák nemzetiségű családból származik, azaz édesapja és édesanyja is szlovák nemzetiségű.

Felmérésünkben elsőként azt vizsgáltuk, milyen nyelven beszélnek a tanulók édesanyjukkal.

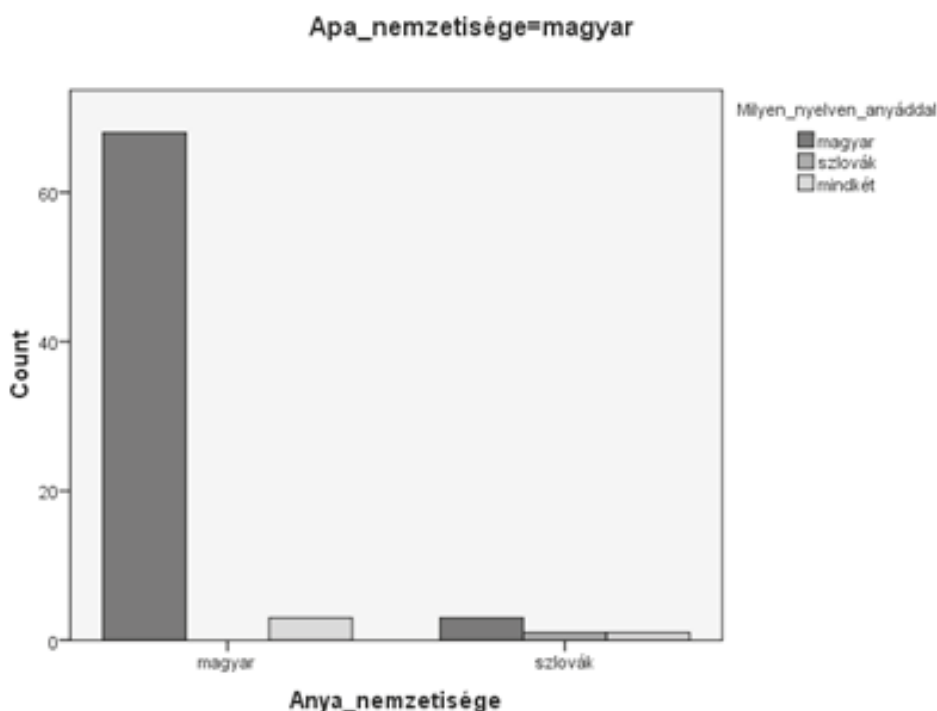

3. ábra: Milyen nyelven beszél az adatközlő az édesanyjával?

A 3. ábrán azt láthatjuk, hogy a magyar nemzetiségű anyával 78 diákból (100%) 75 beszél magyarul (96,2%), ugyanakkor 3 (3,8%) tanuló mindkét nyelvet használja. A második oszlophármas azt mutatja, hogy ha az anya szlovák nemzetiségű, akkor is a 12-ből (100%) 8 (66,7%) tanuló magyarul beszél vele. Az adat némileg meglepő; elvárásunk szerint ugyanis ha szlovák az édesanya, akkor elsősorban szlovákul beszélhetne vele gyermeke, nem magyarul. Ennek okai különfélék lehetnek, például az apa nemzetisége, vagy az, hogy a szlovák nemzetiségű anya nem szlovák anyanyelvű, illetve jól bírja a magyar nyelvet is. Ha az apa magyar, akkor valószínűleg magyarul

kommunikálnak a családban, és az anya is megtanulhatott magyarul, ha ugyan eleve nem tudott már, esetleg vegyesen használják a két nyelvet. A 12-ből mindössze 1 tanuló beszél szlovákul a szlovák nemzetiségű édesanyjával, 3 diák viszont mindkét nyelven.

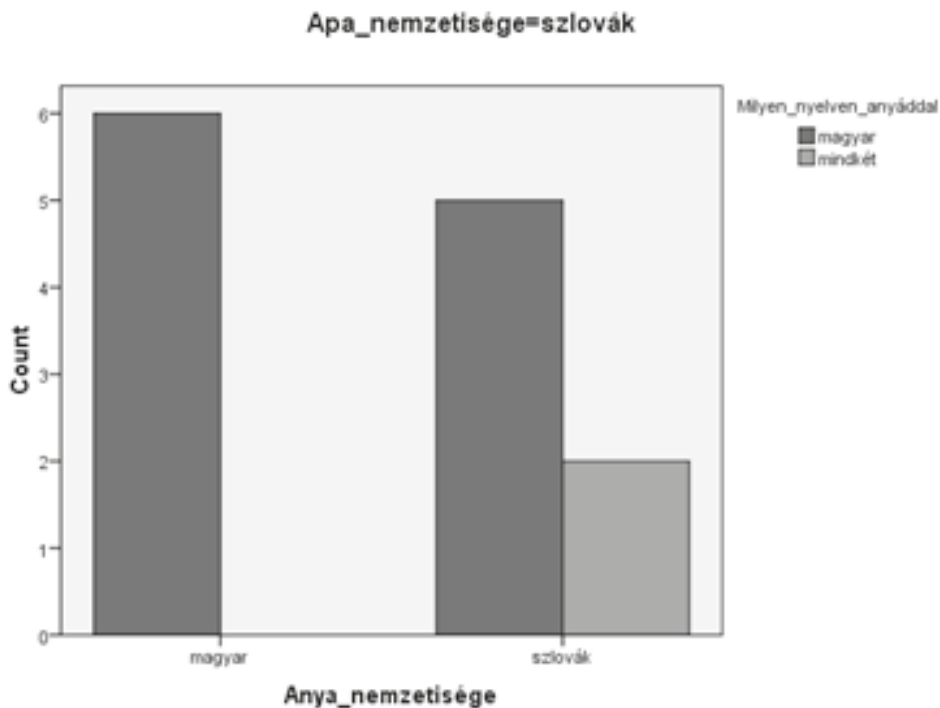
A továbbiakban azt vizsgáltuk meg, hogy vajon befolyásolhatja-e azt a körülményt, hogy a tanuló milyen nyelven beszél az édesanyjával az édesapja nemzetisége?

4. ábra: Milyen nyelven beszél az adatközlő az édesanyjával, ha az édesapja magyar nemzetiségű?

A 4. ábrán az arra vonatkozó adatokat láthatjuk, hogy ha az apa nemzetisége magyar, akkor milyen nyelven beszél a tanuló az édesanyjával – attól függően, hogy az édesanyjának is milyen a nemzetisége. A diagram azt mutatja, hogy ha az apa nemzetisége magyar és az anya nemzetisége is magyar, akkor a 71 (100%) tanuló közül 68 (95,8%) magyarul beszél az édesanyjával és 3 (4,2%) mindkét nyelven. Ha viszont az édesanya szlovák nemzetiségű, akkor is 3 tanuló a 12-ből magyarul beszél vele. Ez az adat is kissé meglepő, hiszen azt várnánk, hogy a szlovák édesanyjával a gyermek főleg szlovákul

beszél. Hogy ez mégsem így történik, az valószínűleg a magyar édesapa miatt van. Ezenkívül 1-1 tanuló szlovákul és mindkét nyelven beszél a szlovák édesanyjával.

5. ábra: Milyen nyelven beszél az adatközlő az édesanyjával, ha az édesapa szlovák nemzetiségű?

A vonatkozó adatok az 5. ábrán azt mutatják, hogy ha az apa nemzetisége szlovák, akkor milyen nyelven beszél a diák az édesanyjával. Ha az édesapa szlovák nemzetiségű az édesanya viszont magyar, akkor mind a 6 diák magyarul beszél az édesanyjával. Ez az adat nem annyira meglepő, ugyanakkor mutatja az anya anyanyelvének/nemzetiségének hangsúlyozott szerepét a gyermekével való kommunikációban. Annál meglepőbb viszont az az adat, hogy ha az édesapa is és az édesanya is szlovák nemzetiségű – ez 7 tanuló esetében fordult elő –, akkor is 5 tanuló magyarul beszél az édesanyjával, ugyanakkor 2 tanuló mindkét nyelven. (A kérdéshez vö. Gažovičová 2017: 19–20.)

Felvetődik a kérdés, hogy ha a tanuló egynemű szlovák nemzetiségű családból származik, azaz az apa is szlovák és az anya is szlovák nemzetiségű, akkor mi okból adhatták gyermeküket magyar iskolába, nemzetiségileg szlovák többségű településen;

ill. gyermekük honnan tanulhatott meg magyarul olyan szinten, hogy gimnáziumba kerüljön, és ott nyelvileg is megállja a helyét.

Általános tapasztalat, hogy ha a szülők szlovák nemzetiségűek, akkor nagy valószínűséggel a gyermeküket szlovák tannyelvű iskolába járatják, nem pedig magyar tannyelvűbe. Ellenkező esetben az okok vélhetőleg szerteágazóak; például tudatos magas szintű többnyelvűsége való törekvés a szülők részéről; magyar felmenők, jó minta a környezetben, megfelelőbb körülmények a magyar tannyelvű iskolában, jó kapcsolat a tanárokkal stb.

E rész összefoglalásaként a nemzetiségileg vegyes házasságból származó tanulókkal kapcsolatban megállapíthatjuk, hogy ha az anya magyar, az apa szlovák, akkor nagyobb a valószínűsége annak, hogy vele a gyermeke magyarul beszél, mint fordítva, vagyis, ha az anya szlovák, az apa pedig magyar.

A kérdőív kérdései arra is kiterjedtek, hogy az adatközlők milyen nyelven tudják jobban kifejezni magukat, milyen nyelven beszélnek a szlovák barátaikkal, és milyen nyelven tudnak jobban olvasni, illetve írni.

6. ábra: Milyen nyelven beszél az adatközlő a szlovák barátaival?

A kérdésből kiderült, hogy a diákoknak egyáltalán vannak-e szlovák barátaik, és ha igen, milyen nyelven beszélnek velük. A tanulók 72%-a azt válaszolta, hogy van szlovák barátja, 28%-uknak viszont nincs. Azok közül, akiknek vannak szlovák barátai, 93% szlovák nyelven beszél a szlovák barátaival, 7% viszont magyarul. Ez az adat abból a szempontból érdekes, hogy ha a tanulók 7%-a magyarul tud beszélni a szlovák barátaival, akkor a szlovák barátoknak is tudniuk, vagy legalább érteniük kell magyarul. Ez a körülmény azt mutatja, hogy a régióban természetes kétnyelvűség a jellemző; sok szlovák nemzetiségű és anyanyelvű ember a magyar környezet hatására megtanul valamilyen

szinten, vagy legalább ért magyarul; ugyanakkor az is valószínű, hogy a magukat szlovák nemzetiségűnek vallók egy része magyar anyanyelvű, vagy esetleg a szülei azok (voltak).

A továbbiakban lássunk néhány adatot a tanulók különböző nyelvekbeli különféle kompetenciáira vonatkozóan. A 7. és a 8. ábra a tanulók szóbeli kifejezőkészségét mutatja a magyar és a szlovák nyelv viszonylatában, önbevallás alapján.

7. ábra: Milyen nyelven tudja az adatközlő szóban jobban kifejezni magát?

8. ábra: Milyen nyelven tudja az adatközlő írásban jobban kifejezni magát?

A 7–8. ábrán látható diagramokból kiolvasható, hogy szóban a diákok 88%-a magyarul tudja jobban kifejezni magát, 1%-uk szlovákul és 11%-uk mindkét nyelven. Hasonlóképpen van ez az írásbeli kifejezésben is, 90%-uk magyarul tudja jobban kifejezni magát, 9%-uk mindkét nyelven és 1%-uk nem tudja eldönteni. Azok a diákok, akik mindkét nyelven jól ki tudják magukat fejezni, valószínűleg vegyes házasságból valók, nekik ugyanis bizonyára jóval nagyobb jártasságuk van a szlovák nyelvben, mint azoknak a diákoknak, akik magyar nemzetiségű családból származnak, hiszen a szlovák az egyik családi nyelvük, így különféle helyzetekben élhetik meg, ill. használhatják.

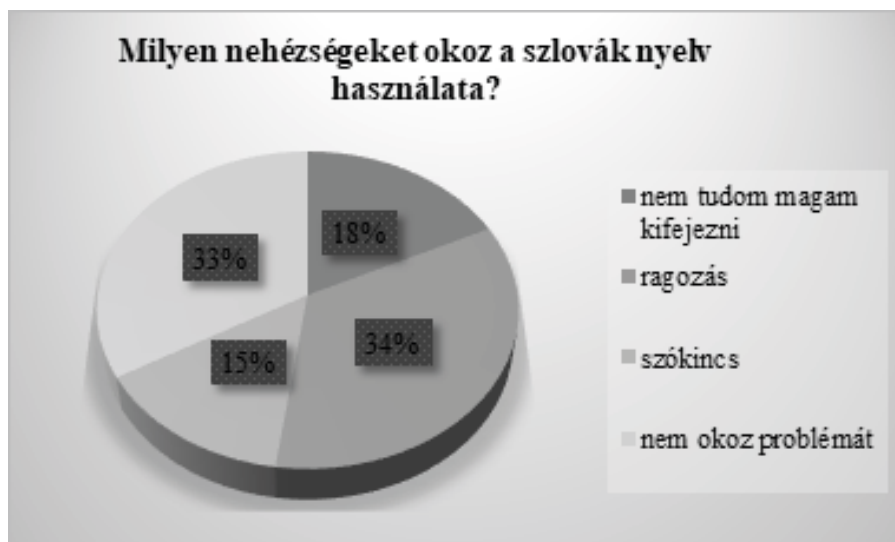
A kérdőíves felmérés egyik kérdéscsoportja a diákok szlovák nyelvbeli kompetenciáit vizsgálta. A tanulók arra a kérdésre, hogy figyelmezteti-e valaki őket, hogyha valamit „rosszul” mondanak szlovákul, és ha igen, akkor ki és hol? – a tanulók 88%-a igennel válaszolt, 12%-uk viszont nem így gondolta. Figyelmeztetni a leggyakrabban tanáraik szokták őket (66%), ezenkívül otthon a szülők vagy a rokonok (8%), és barátaik (12%).

A tanulók kétnyelvű környezetben élnek, számukra mindennapi valóság a természetes kétnyelvűség (vö. Tóth–Petőcz 2009; Simon 2010; Szabó Mihály 2015). A kérdőív egyik kérdése arra vonatkozott, hogy milyen az adatközlő tanulók viszonya a szlovák nyelvhez, szívesen beszélnek-e szlovákul.

9. ábra: Az adatközlő viszonya a szlovák nyelvhez

A 9. ábra adatai azt mutatják, hogy a diákok 48%-a szeret szlovákul beszélni, 52%-uk viszont nem. Az, hogy a tanulók valamivel több, mint fele nem szeret szlovákul beszélni, vélhetően amiatt is van, hogy bizonyos nehézségei vannak a szlovák társalgásban. Azok közül a nehézségek közül, amelyeket megneveztek a tanulók, kiemelve, néhány jelentősebbet láthatunk a következő diagramon (vö. Vančo 2007).

10. ábra: Milyen nehézségeket okoz a szlovák nyelv használata?

A 10. ábra adatai azt tükrözik, hogy a tanulók 67%-ának valamilyen problémát okoz a szlovák használata, 33%-uk, ugyanakkor úgy válaszolt, hogy nem okoz számára problémát a szlovák nyelven való beszélgetés. A legfőbb nehézséget a tanulók számára a ragozás jelenti; így vélekedik a 34%-uk. Ehhez képest jóval kisebb arányban, 18%-ban, úgy vélekedtek a tanulók, hogy nem tudják megfelelően kifejezni magukat, 15%-uk viszont a szókincsét tartja nem megfelelőnek; nem találják a megfelelő szavakat, nem jut eszükbe, és nem értik a nehezebb kifejezéseket. Noha a tanulók természetes kétnyelvű környezetben élnek, általában félnek megszólalni szlovákul. Félelmük okát főképp abban látják, hogy kifogásolják, *ha helytelenül mondanak valamit*, esetleg a beszélgetőpartnert kigúnyolja őket. Más kérdés, hogy tanáraiktól is tartanak e tekintetben; bizonyára a rossz értékelést szeretnék elkerülni.

Arra a kérdésre, hogy *fontosnak tartja-e, hogy tudjon szlovákul?* – a tanulók 90%-a válaszolt igennel. Ugyanakkor 10%-uk ezt nem tartja fontosnak. Az indokok közül leggyakrabban a külföldön való továbbtanulást, letelepedést jelölték meg. Azok közül, akik fontosnak tartják a szlovák nyelvtudást, 62%-ban válaszolták azt, hogy *Szlovákiában élnek*, ezért tudniuk kell szlovákul, 9%-ban pedig azt, hogy *a szlovák az államnyelv*. Ezek mellett megjelentek még olyan válaszok is, hogy ezáltal *jobban tudnak majd érvényesülni az életben* (22%), ill. jobban meg tudják értetni magukat a szlovák nyelvű barátaikkal (7%). Az erre a kérdésre vonatkozó adatokat a 11. ábra szemlélteti. (Az adatokhoz vö. Gažovičová 2017: 20.)

11. ábra: A szlovák nyelvtudás fontossága az adatközlők önbevallása szerint

Néhány kérdésünk a nyelvórákon folytatott különféle tevékenységekre, munkaformákra és a tanulók nyelvi képességeire vonatkozott. Az adatközlőknek – összhangban a Közös Európai Referenciakerettel – meg kellett ítélniük a különböző tevékenységi formákkal kapcsolatos képességeiket, ti. azt, hogy az egyes tevékenységeket a tanult nyelveken el tudják-e végezni. Ezekből kiválasztottunk 4 olyan tevékenységfajtát, képességet, amelyek alapján be lehet sorolni a tanulókat a Közös Európai Referenciakeret (KER) megfelelő szintjeibe, azaz következtetni lehet a nyelvtudásuk szintjére.

Tevékenység	Magyarul	Szlovákul	Angolul	Németül
1. Egyszerű kifejezésekkel be tudom mutatni lakóhelyemet, ismerőseimet, önmagammat.	100%	100%	100%	77%
5. Anyanyelvi beszélővel aktívan részt tudok venni általános témáról folytatott társalgásban.	100%	84%	64%	0%
7. Folyamatosan beszélem a nyelvet, ritkán keresem a szavakat.	100%	42%	26%	0%
9. Érthetően tudok beszélni számos témáról.	100%	43%	28%	0%

2. táblázat: Nyelvi cselekvésekre való képesség az egyes nyelvekben

A 2. táblázat eredményei azt mutatják, hogy a kiválasztott tevékenységek közül magyarul szinte mindegyiket 100%-osan tudják teljesíteni a tanulók; ezt természetesnek is vehetjük. Megvizsgálva az egyes nyelveket, a szlovák esetében azt tapasztaltuk, hogy az egyre igényesebb tevékenységeknél (a fenti táblázatban a 7. és 9.) nagyjából a felére csökken a teljesítményszint. Az angol nyelvénél is hasonlóképpen alakul a helyzet, azzal a különbséggel, hogy az igényesebb tevékenységeknél számottevően kisebb a megjelölt teljesítményszint a szlovák nyelvbelihez képest is. A németül tanuló diákok viszont csak az első tevékenységet képesek megoldani 77%-os arányban, a többi megoldására viszont nem képesek. A tanulók véleménye alapján megállapítható, hogy a magyar után legfejlettebb kompetenciáik a szlovákban, majd az angolban vannak. Mindkét nyelven a KER-szintek szerinti alacsonyabb, azaz A1 és B1 szinten képesek kommunikálni. Magasabb szinten (B2, C1) azonban az eredmények nagy szórást mutatnak. Ahhoz képest, hogy a szlovák a tanulók számára környezetnyelv, vagyis a mindennapi nyelvi valóságuk része, ugyanakkor az angol idegen, tanult nyelvük, nem túlságosan nagy a különbség a két nyelvbéli kompetenciáik között. Olyan válaszadók is előfordultak azonban, akiknek sokkal jobban „megy” az angol nyelv, akár magasabb szinten is, mint a szlovák. Ebben bizonyára szerepet játszik az angol kulturális tekintélye. A fiatalok szívesen néznek angol nyelvű videókat, filmeket, amelyek hatékonyan fejlesztik a nyelvi kompetenciáikat. A szlovák nyelvet ugyanakkor általában kevésbé kedvelik, és nem is keresik a lehetőségeket a gyakorlására; beérik a tanórai aktivitással. A német nyelv minden tekintetben elmarad a többitől az értékelésben. A tanulók csak a legalapvetőbb szinten tudják használni, azaz általában csak egyszerű kifejezésekkel tudják bemutatni saját magukat, környezetüket. Mindennek oka a német nyelv helye, tekintélye az iskolai nyelvoktatás folyamatában.

A fenti kérdéshez kapcsolódva azt is megvizsgáltuk, hogy az egyes nyelvórákon milyen jellemző tevékenységformákat végeznek a tanulók.

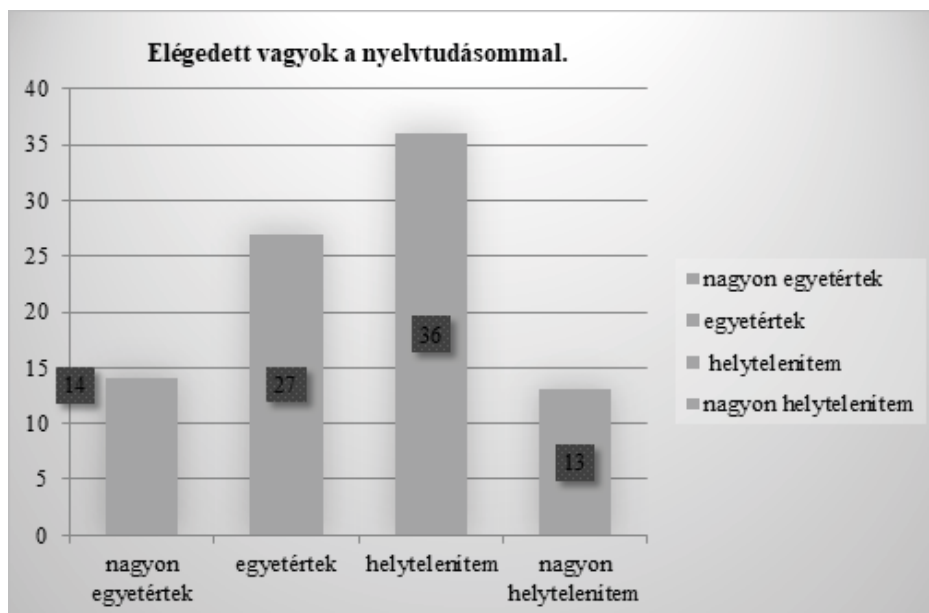
Tevékenység	Magyar	Szlovák	Angol	Német
Szerepjáték	93%	84%	79%	34%
Szituáció eljátszása csoportban	96%	89%	86%	33%
Mondatelemzés	100%	100%	0%	18%
Nyelvtani feladatok megoldása	100%	100%	100%	90%

3. táblázat: Nyelvi tevékenységek a tanórai nyelvtanulás-nyelvfejlesztés folyamán

A magyar nyelv és irodalom tantárgyban a vizsgált tevékenységek 90% feletti gyakorisággal jelennek meg a tanítási órákon. A szerepjáték és a szituáció eljátszása főleg az irodalomórákon fordulnak elő. A mondatelemzés és a nyelvtani feladatok megoldása viszont a nyelvtanórákhoz tartozik, ott „mindennapi” tevékenységformának számít.

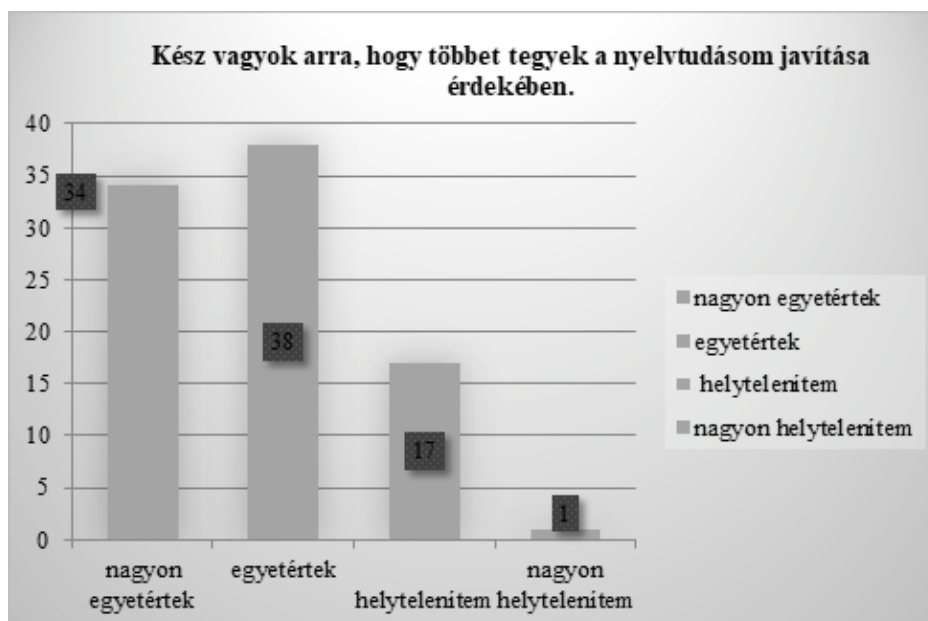
A szlovák nyelv és szlovák irodalom órákon szintén nagy gyakorisággal jelennek meg az említett tevékenységformák. Az angolra esetében a szerepjáték és a szituáció eljátszása hasonlóan gyakori tevékenységforma. Ugyanakkor a mondatelemzés – a tárgy jellege miatt – egyáltalán nem jellemző, noha a felsőbb évfolyamokban helyenként indokolt lenne az alkalmazása. Megjegyzendő, hogy angolból a gimnáziumban a tanulókkal szemben nem követelmény a mondatelemzés. E tárgyban még fontos tevékenységforma a képleírás is a tanulók válaszai alapján. A német nyelv tanulásában a szerepjáték és a szituáció eljátszása a többi nyelvhez képest jóval kisebb mértékben fordul elő. A nyelvtani feladatok megoldása viszont a legjellemzőbb tevékenységnek számít (90%), noha csak közvetve fejleszti a kommunikációs képességeket, amelyek elérése nyilvánvalóan a tárgy elsődleges célja. Tudvalevő, hogy az anyanyelv oktatásában a kognitív kompetenciák fejlesztése a fontos (vö. Misad 2011), az idegen nyelvek oktatásában viszont a kommunikatív kompetenciáé. Az idegen nyelvbeli kompetenciák fejlesztése szempontjából a szerepjátéknak és a szituáció eljátszásának mint nyelvoktatási módszereknek kiemelt jelentőségük van. Hatékonyságuk abban áll, hogy a valós kommunikációs helyzetekhez közelítő nyelvgyakorlási lehetőségeket jelentenek a tanulók számára.

A tanulók nyelvi képzettségével kapcsolatban az a kérdés is fontos, hogy mennyire elégedettek általában a nyelvtudásukkal. A felmérésben erre szintén vonatkozott kérdés; 4 lehetőség közül kellett választaniuk melegegedettséget illetően. Az eredményeket a 12. ábrán láthatjuk.

12. ábra: Nyelvtanulói attitűdök a nyelvtudásról

A 12. ábra azt mutatja, hogy a diákok legnagyobb része nem elégedett nyelvtudásával. Véleményükkel összhangban vannak azok az adatok is, amelyeket megjelöltek elsajátított képességekként az idegen nyelvekben (vö. a 2. táblázatban). E tekintetben azonban biztató tendencia, hogy a tanulók készek többet tenni nyelvtudásuk javítása érdekében. Minderről a 13. diagram adatai tanúskodnak.

13. ábra: Nyelvtanulói attitűdök a nyelvtanulásról, a nyelvtudás javításáról

3. A nyelvoktatás órakerete a nyolc éves gimnáziumban

2016. szeptember 1-től új – az addig érvényesnél a szakmai szempontokat jobban érvényesítő – órakeretszám lépett érvénybe. Ez az órakeretszám egyrészt kellő teret biztosít az anyanyelv mellett a többségi szlovák és az angol mint idegen nyelv tanulásának is. Mindez, sajnos, mégsem jelenti azt, hogy a tanulók nyelvi kompetenciái megközelítenék az elvárt szintet (vö. Lanstyák 2005; Misad 2011).

Műveltségi terület	Tantárgy	Alapiskola felső tagozata / nyolcéves gimnázium alsó tagozata – évfolyam					
		5	6	7	8	9	Σ
Nyelv és kommunikáció	Szlovák nyelv és szlovák irodalom	5	5	4	5	5	24
	Nemzetiségi nyelv és irodalom	5	5	5	4	5	24
	Angol nyelv	3	3	3	3	3	15

4. táblázat: Órakeretszámok a nyolcéves gimnáziumban

Megjegyzés: A szlovákórán javasolt az osztályok csoportokra osztása, egy csoportban legfeljebb 17 tanuló lehet.

4. Összegzés, tanulságok

Többnyelvű környezetben a többféle nyelv oktatási folyamatainak tervezése és megvalósítása akkor lehet hatékony, ha a különböző szintereken, különböző szinteken hozott döntések az anyanyelv, a környezetnyelv és az idegen nyelvek elsajátítására, tanulására hasonló nyelvészeti és pedagógiai felfogás, közös szemlélet alapján születnek (vö. Kurtán 2011). A többféle nyelvismeret feltétele, hogy a tanulóknak olyan általános nyelvi kommunikatív kompetenciák alakuljanak ki, amelyeket elsősorban az anyanyelv tanulásának folyamatai tesznek lehetővé (Tolcsvai Nagy 2004).

A szlovákiai magyar tanulóknak a többségi szlovák nyelv mint államnyelv kötelező az iskolában. A fenti kérdőíves felmérés eredményei azonban az tükrözik, hogy a tanulók nagyjából fele nem kedveli a szlovák nyelvet. Ugyanakkor tudatában vannak a jó szlovák nyelvtudás jelentőségének.

A kutatás során megállapítottuk, hogy a tanulók egy nem elhanyagolható részének (7,8%), szülei szlovák nemzetiségűek, akik mégis magyar tannyelvű iskolába járatják a gyermeküket. Emellett vannak olyan tanulók is, akik vegyes házasságból származnak. Ezeknek a diákoknak nem okoz gondot a szlovák nyelv tanulása, és vélhetően az angol nyelv is kisebb gyötrellemmel jár; a szlovákot természetes környezetben, otthon, saját családjukban is gyakorolhatják.

A legtöbb tantárgy tanítása egészen napjainkig hagyományosan frontális módszerrel folyt. Régebben ezt a munkaformát alkalmazták az idegen nyelv tanításában is. Manapság azonban egyre jobban kiszorítja ezt a nyelvtanulás szempontjából kevésbé alkalmas tanulási

módszert a projektmunka, csoportmunka, a páros tevékenység, szituáció eljátszása és egyéb hatékony módszerek. A szóbeli kommunikáció lehetősége ezekkel jelentősen megnőtt.

Tanulságos eredményeket kaptunk a tekintetben, hogy egyes nyelvi tevékenységeket milyen szinten tudnak megoldani a tanulók, önbevallásuk alapján. A szóban forgó nyelvi tevékenységek a KER-szinteknek megfelelően egyre igényesebbek voltak (A1, A2, B1, B2, C1, C2). Az adatok azt mutatják, hogy a tanulók többsége csupán két tevékenységi szintnek tud megfelelni; egyszerű kifejezésekkel képes bemutatni saját magát, környezetét és ismerőseit, és képes elolvasni és elkészíteni egyszerűbb szövegeket. A megkérdezett tanulók kevesebb mint 50%-a tudja megértetni magát például utazás során, és kevesebb mint 20%-uk tud érthetően beszélni különféle témákról.

Irodalom

- Kurtán Zsuzsa 2011. Nyelvtanulási tevékenységek és attitűdök többnyelvű környezetben. In: Nagy Melinda (szerk.): *A tudomány és az oktatás a tudásközpontú társadalom szolgálatában*. III. Nemzetközi Tudományos Konferencia Selye János Egyetem: Komárom. CD-ROM.
- Lanstyák István 2005. A kétnyelvű oktatás veszélyei és esélyei Szlovákiában. In: Ring Éva (szerk.): *Felzárkózás vagy bezárkózás? A többnyelvű oktatás előnyei, veszélyei a kisebbségi közösségek életében*. Budapest: Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány. 43–73.
- Misad Katalin 2011. Az anyanyelvi nevelés problémái a szlovákiai magyar tannyelvű oktatási intézményekben. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 6/1: 175–184.
- Simon Szabolcs 2010. Kétnyelvűség és tanterv-átalakítás Szlovákiában. In: Simon Szabolcs: *Nyelvi szondázások. Alkalmazott nyelvészeti tanulmányok a szlovákiai magyar nyelvhasználat köréből*. Dunaszerdahely: Lilium Aurum Kiadó. 81–103.
- Simon Szabolcs 2015. Helyzetfelmérés a magyar nyelv és irodalom tantárgyról a szlovákiai magyar tannyelvű középiskolákban, különös tekintettel a tankönyvekre. In: Zimányi Árpád (szerk.): *A tudományoktól a művészetekig*. Az Eszterházy Károly Főiskola Bölcsészettudományi Karának válogatott tanulmánygyűjteménye a Magyar Tudomány Ünnepe 2014-es előadásából. Eger: Líceum Kiadó. 51–63.
- Simon Szabolcs 2017. A szlovákiai magyar oktatáspolitikai helyzet és a hazai tankönyv- és tantervkutatás újabb eredményeihez. In: Lőrincz Julianna – Simon Szabolcs (szerk.): *A tankönyvkutatás szakmai, módszertani kérdései. A Variológiai Kutatócsoport 7. nemzetközi tankönyvkutató szimpóziumának tanulmányai*. Komárom: Selye János Egyetem. 9–31.
- Szabómihály Gizella 2015. *Az anyanyelv oktatása kétnyelvű környezetben. A magyar mint anyanyelv oktatása Szlovákiában a kétezres évek elején – helyzetkép és innovációs lehetőségek*. Oktatási segédlet. Nyitra: Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara.

- Gažovičová, Tina 2017. Maďarský jazyk a základné školy na Slovensku – národnostné jazykové politiky nepripúšťajú strednú cestu. In: Misad Katalin – Polgár Anikó (szerk.): *Varii sunt colores. Tanulmányok a többnyelvűség, az identitás és a kulturális sokszínűség kérdéséről*. Bratislava: Univerzita Komenského. 7–25.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2004. *Nyelv, érték, közösség*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Tóth Károly – Petőcz Kálmán 2009. A kisebbségek nyelvhasználati és oktatási jogai Szlovákiában. *Regio* 20/2: 108–124.
- Vančo Ildikó 2007. A szlovák nyelv tanítása szlovákiai magyar tanítási nyelvű iskolákban. Általános helyzetkép. *Magyar Nyelvőr* 141/3: 272–291.

N. CSÁSZI ILDIKÓ
Károli Gáspár Református Egyetem
ncsaszuildiko@gmail.com

TERÁPIÁS GYAKORLATOK. NYELVI KOMPETENCIAFEJLESZTÉS A MARIBORI EGYETEM KÉTNYELVŰ HALLGATÓINAK KÖRÉBEN

1. Bevezetés

A kisebbségi közösségekben zajló nyelvi-társadalmi folyamatokban a nyelvmegőrzés-nyelvcserle folyásában az attitűdöknek, ideológiáknak kiemelkedő szerepük van. Miközben a Szlovén Köztársaság Alkotmánya a muravidéki kétnyelvű területen garantálja a magyar közösség különjogait, köztük a magyar nyelv formális színtereken történő használatát, a nyelv és kultúra megőrzéséhez és fejlesztéséhez való jogokat, napjainkban a magyar közösség jó részére a nyelvcserle előrehaladott fázisa jellemző. Jelentős mértékben csökken azok száma, akiknél az identitásuk mellett az anyanyelvüket is megőrzik. Bartha Csilla korábbi kutatása kimutatta a legjellemzőbb sajátosságokat: ha a család nyelvtörökítő szerepe meggyengül, kisebbségi közösségben ezt a szerepet az iskola nem képes átvenni. Ha a családban a kisebbségi nyelv háttérbe szorul, a természetes nyelvtörökítés megszakad, akkor legyen bármilyen kiváló iskolai program, legyen bármilyen jogi támogatottság, a nyelvi asszimiláció folyamatát megállítani önmagában az iskola vagy a jog nem képes. Muravidéken a magyar nyelv leggyakrabban és legmagasabb kompetenciával beszédben van jelen. Az írás és olvasás terén a szlovén az uralkodó, bár életkoronként és iskolázottság szerint vannak különbségek. Minél iskolázottabb valaki, annál inkább szlovénül ír és olvas. Ezek az eredmények szoros összefüggést mutatnak a bevallott nyelvtudással (Bartha 2006: 79–113).

2. A muravidéki kétnyelvű fiatalok nyelvi szintje, nyelvhasználata

2013-tól 2018-ig a Balassi Intézet megbízásából magyar nyelvi lektorként a Maribori Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén dolgoztam, ahol magyar nyelvet elsősorban nem idegen nyelvként, hanem magyrésznt környezetnyelvként tanítottam. A legnagyobb kihívást abban éreztem, miként növelhetem a motivációt a magyar nyelvvel kapcsolatban a Muravidékről származó, nem magyar szakos hallgatók körében. Nyelvi csoportjaim tagjai középhaladó (B1) és haladó szintű (B2, C1, C2 nyelvi szint) magyar nyelvhasználók, korábban kétnyelvű általános iskolába és legtöbbször kétnyelvű középiskolába is jártak, mégis a környezetnyelvi osztályokban (magyar2) szerzett nyelvtudásuk elmarad a magyar standard ismeretétől, nemcsak írásban, hanem szóban is. Ezek